

Лекція 4

Типологія юридичних конфліктів

План

1. Причини класифікації.
2. Види соціальних конфліктів.
3. Класифікація юридичних конфліктів.
4. Міжнародні (міжнародно-правові) конфлікти.

Практичне заняття 5

- *Індивідуальні завдання:*

- 1. Конфлікти культурно-мистецької сфери.
- 2. Конфлікт культур і духовних цінностей.
- 3. Міжконфесійні конфлікти.
- 4. Соціально-професійний конфлікт. Трудовий, корпоративний, організаційно-управлінський.
- 5. Поняття, ознаки, прояви, наукові концепції конфліктів у нормативно-правовій сфері.

- *Питання для обговорення:*

- 1. Підстави класифікації.
- 2. Види соціальних конфліктів.
- 3. Типологія юридичного конфлікту.
- 4. Сфери прояву юридичних конфліктів.
- 5. Міжнародно-правовий конфлікт.

1. Причини класифікації

- 1. Для порівняльного вивчення ознак, зв'язків, функцій, відносин, рівнів конфліктів тощо.
- 2. З'ясувати ті системні ознаки, які вже об'єктивно існують у всій безлічі конфліктів.
- 3. Оскільки не існує єдиної типології, то мають бути знайдені всі можливі ознаки класифікації юридичного конфлікту, що може сприяти контролю, регулюванню, вирішенню конфліктів і передбаченню їх наслідків.
- 4. Для вироблення єдиної типології всіх конфліктів в юридичній сфері, що у свою чергу є базисом для подальшого аналізу конфліктів у конкретних ситуаціях професійної діяльності юриста.

2. Види соціальних конфліктів

Класифікація соціальних конфліктів

за **А.Рапопортом** (американський конфліктолог, серед. ХХ ст.):

- 1. Конфлікт типу **“сутички”** (є непримиренні протиріччя, вирішення можливе через перемогу однієї із сторін).
- 2. Конфлікт типу **“дебатів”** (можлива суперечка, маневри, але в принципі обидві сторони можуть розраховувати на компроміс).
- 3. Конфлікт типу **“ігри”** (обидві сторони діють в межах одних і тих же правил, ніколи не завершуються руйнуванням всієї структури відносин).

За **Мортоном Дойчем** (сучасний американський психолог):

- 1) **«справжній конфлікт»** (зіткнення інтересів існує об'єктивно і усвідомлюється учасниками);
- 2) **«випадковий або умовний конфлікт»** (залежить від випадкових обставин);
- 3) **«зміщений конфлікт»** - причини конфлікту лише певним чином пов'язані з об'єктивними причинами;
- 4) **«невірно адресований конфлікт»** - адресується не тим сторонам, що розігрують реальний конфлікт;
- 5) **«прихований конфлікт»**, який через об'єктивні причини є ймовірним, але не актуалізується;
- 6) **«помилковий конфлікт»** - виникає в результаті помилкових уявлень і непорозумінь.

• **Роальд Даль** (сучасний американський конфліктолог):
за кількістю сторін, що беруть участь у конфлікті:
односторонні і багатосторонні.

Абрахам Маслоу (американський психолог ХХ ст.):
виділяє конфлікти за **характером потреб людини,**
покладаючи в основу ієрархічний принцип:

- *фізіологічні;*
- *соціальні;*
- *у безпеці і захищеності;*
- *у пошані;*
- *у самовираженні.*

Інші види соціальних конфліктів

За суб'єктами конфлікту, що беруть участь у ньому:

- *внутрішньоособистісні* (в одній особі);
- *міжособистісні* (зіткнення інтересів двох людей або між особою і групою);
- *міжгрупові* (суб'єктами конфлікту є малі, середні і великі соціальні групи);
- *міждержавні* (між двома державами або коаліціями).

За соціальними наслідками:

- **конструктивні** (в основі об'єктивні причини; сприяють розвитку організації або іншої соціальної системи);
- **деструктивні** (в основі суб'єктивні причини; створюють соціальне напруження і ведуть до руйнування соціальної системи).

За предметом конфлікту:

- реалістичні (наочні, мають чіткий предмет);
- нереалістичні (безпредметні, не мають предмета).

За гостротою протидії сторін або інтенсивністю конфлікту:

- низької інтенс. (суперечка між опонентами);
- середньої інтенс. (з правовим ознаками, фізичним насиллям тощо);
- високої інтенсивності (закінчується знищенням однієї із сторін).

За типом протиріччя:

- антагоністичні (виникли внаслідок антагоністичних протиріч);
- не антагоністичні (є наслідком не антагоністичних протиріч).

За тривалістю: довгострокові, короткострокові.

За ресурсами: матеріальні, духовні, соціальні.

За сферами прояву конфлікту (за сферами життєдіяльності людини):

- **економічні** (в основі лежать економічні протиріччя); немає там, де немає ринків, а є державна власність. Ринок є полем для постійних конфліктів (*конкуренція, страйки, кризи в грошовому обігу, трудові конфлікти* і т.д. передбачають залучення у своє поле широких верств населення);
- ***ідеологічні*** (в основі лежать протиріччя у поглядах);
- **політичні** (*можуть переростати у повстання, масові заворушення, в громадянську війну; мають національний чи міжнаціональний аспект і поділятися на к-т “некерованих емоцій”, к-т “ідеологічних доктрин”, к-т “політичних інститутів”*);
- ***виробничі***;
- ***трудові***;
- ***сімейно-побутові*** (в основі лежать суперечності сімейних відносин);
- ***соціально-побутові*** (в основі протиріччя соціальної сфери);
- ***культурні тощо.***

3. Типологія юридичного конфлікту

1. За галузями права (залежно від того, які на сьогоднішній день існують галузі права, такі можуть бути і конфлікти):

- - цивільного права,
- - фінансового права,
- - трудового,
- - сімейного,
- - житлового,
- - конституційного,
- - адміністративного,
- - кримінального,
- - кримінально-процесуального тощо. +++++

Міжнародні та міжнаціональні конфлікти, що регулюються нормами міжнародного права, договорами та угодами держав, а також внутрішнім (конституційним) законодавством.

Конфлікт може бути в одній галузі права (н-д, між захисником і підзахисним тощо).

Є багатогалузеві конфлікти - пов'язані з дією і застосуванням одночасно кількох галузей права.

2. За сферою виникнення правові конфлікти поділяються на:

- «**власне юридичні**», «**чисті**» (пов'язані з правосвідомістю і правовідношеннями);
- - «**змішані**» (виникають у зоні взаємодії права з іншими сферами суспільного життя; виникають поза юридичною сферою і лише згодом, в процесі розвитку обростають юридичними ознаками, набуваючи тим самим змішаний характер).
- **Змішані** конфлікти зазвичай пов'язані з певними **сферами суспільної діяльності**:
 - - *економічні*,
 - - *політичні* конфлікти, які в свою чергу розділяються на внутрішньополітичні і зовнішньополітичні,
 - - *ідеологічні*;
 - - *національні* конфлікти, які поділяються на територіальні, мовні, міжконфесійні;
 - - *виробничі* конфлікти, які пов'язані з проблемами підпорядкування і підлеглості, страйків, поведінки конфліктуючих сторін;
 - - *сімейні* конфлікти, які мають емоційно-психологічні витoki, протиріччя батьків і дітей, розлучення і їх соціальні наслідки, зокрема, виховання дітей у неповних сім'ях: побутові конфлікти, що виникають на вулицях, в чергах, в транспорті і т.д.

- 3. За природою правових норм** (у основі лежить різне тлумачення і розуміння або недотримання, порушення практично будь-якої норми права):
- **уповноважуючі** (к-т не з державним органом, а з приватною особою),
 - **зобов'язуючі** (к-т між зобов'язаною особою і представником державного органу/держави),
 - **забороняючі** (к-т держави з фізичною чи юридичною особою, котрі допустили порушення норм).
- 4. За системою державних правозастосовних чи правоохоронних органів**, тобто пов'язаних з роботою відповідних органів. Це судовий конфлікт; конфлікт в діяльності прокуратури, міліції, арбітражу тощо.
- 5. По суперечливості самого права** (нормативно-правові конфлікти).
Породжені:
- а) протиріччями між двома чи декількома нормативними актами;
 - б) протиріччями між нормами правничої та правозастосовчої практики;
 - в) протиріччями між двома чи декількома правозастосовними актами;
 - г) відмінностями у сенсі правових норм. Відомо, що можна неоднозначно тлумачити деякі норми права.

Інші типи юридичних конфліктів

- Юридичні конфлікти можуть поділятися на «конфронтаційні» конфлікти і «неконфронтаційні» конфлікти (тобто за характером протиборства сторін).
- **За суб'єктами відносин** конфлікти є міжособистісні, групові, інституційні.
- **За часом перебігу** конфлікти є короткострокові і затяжні.
- **За методами впливу** - насильницькі і ненасильницькі.
- Можуть поділятися на глобальні і регіональні; групові та міжособистісні; ситуаційні і позиційні; конфлікти інтересів і когнітивні; бути гострими, млявими, поновлюється.

4. Міжнародні (міжнародно-правові) конфлікти

- Підґрунтям міжнародно-правового конфлікту, як і будь-якого «внутрішньо правового» конфлікту, є *зіткнення протилежних інтересів, цінностей, цілей*.
- **Причини та зміст** міжнародно-правових конфліктів стосуються не приватних особистісних чи особистісно-групових інтересів, а *інтересів безпеки, територіальної цілісності та суверенітету держав*.
- **Сторонами** таких конфліктів можуть бути: а) окремі держави; б) групи, об'єднання, коаліції держав; в) міжнародні, суспільно-політичні, профспілкові організації; г) політичні, релігійні рухи.
- Міжнародно-правові конфлікти **виникають**, коли один із суб'єктів міжнародних відносин намагається нав'язати свої інтереси іншим, зачіпає, обмежує чи ігнорує їхні потреби.

Класифікація міжнародних конфліктів за суб'єктами, які представляють сторони:

- **міждержавні конфлікти** (пов'язані з актом агресії - застосування збройної сили державою проти суверенітету, територіальної недоторканності або політичної незалежності іншої держави, згідно з визначенням Генеральної Асамблеї ООН 1974 р. Це вторгнення чи напад збройних сил держави на територію іншої держави або будь-яка військова окупація; бомбардування, блокада портів чи берегів; збройний напад на військові сили іншої держави);
- **національно-визвольні війни** (- колоніальні війни; - війни народів проти расистського панування; - «ідентичнісні» війни, що ведуться народами проти урядів, які хоча й не є колоніальними чи расистськими, але діють всупереч принципам рівноправності народів та їх права на самовизначення);
- **внутрішні інтернаціоналізовані конфлікти.**

- В теорії й практиці міжнародного права **по-різному розцінюють допомогу, яку при внутрішніх конфліктах надають треті країни**. Серед основних поглядів виділяються такі:
- - *неправомірною вважається будь-яка (за винятком гуманітарної) допомога повстанцям проти законних урядів;*
- - *лише «прохання і згода» уряду, що репрезентує державу, дає підстави для вступу іноземних військ на територію країни та надання інших видів матеріальної допомоги;*
- - *правомірною є підтримка законних урядів грошима та зброєю, але забороняється направлення військ для допомоги урядам, за винятком випадків протидії «підривному втручанню» ззовні;*
- - *якщо правлячий уряд втратив підтримку з боку народу і тримається лише завдяки іноземній підтримці, то зовнішня підтримка повстанців є правомірною;*
- - *сам факт громадянської війни ставить під сумнів компетенцію уряду та його правомочність діяти від імені держави. Уряд і повстанці - це рівноправні сторони конфлікту, що нарівні претендують на владу й представництво свого народу;*
- - *якщо повстання є результатом «підривного втручання» ззовні, іноземна допомога урядові розцінюється як форма здійснення третьою державою права на колективну самооборону.*